

ขอสรุปและขอเสนอแนะ

ในการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำกลุ่มเกษตรกรภาคกลางนี้ อาจจะได้กล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของตัวแทนของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยเรานั้นเอง เพราะเกษตรกรคือประชาชนกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทยที่มีจำนวนถึงร้อยละ 78 และถึงแม้การศึกษาวิจัยนี้จะกำหนดเฉพาะกลุ่มเกษตรกรภาคกลาง แต่โดยทั่วไปแล้วสังคมเกษตรกรของไทยโดยทั่วไปก็มีลักษณะสำคัญคล้ายคลึงกันอยู่ไม่น้อย

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาในแง่ของผู้นำกลุ่มเกษตรกร ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของผู้นำท้องถิ่น ก็จะได้เห็นได้ว่าลักษณะผู้นำท้องถิ่นของไทยนั้น มักจะเป็นผู้ที่ให้ความสนใจในกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่นคน เป็นผู้ที่มีความเต็มใจและมีขีดความสามารถที่จะอุทิศประโยชน์เพื่อส่วนรวมได้มาก และมักจะเป็นผู้ใหญ่พอสมควร เป็นผู้ที่ประสมการณ์เกี่ยวกับชีวิตและความเป็นอยู่ในเมืองหรือชุมชนที่เจริญ เป็นผู้ที่มีความชำนาญในงานบางอย่างซึ่งชาวบ้านมักจะปรึกษาหารือกัน มักเป็นผู้นำที่กล้าในกา หรือโน้มน้าวจิตใจของชาวบ้านไทยปฏิบัติตามความคิดเห็นของตนได้มาก<sup>2</sup>

เมื่อพิจารณาในแง่ที่ผู้นำท้องถิ่นเมื่อมีอิทธิพลบ้างสูงในการชักจูงจิตใจของชาวบ้านให้ปฏิบัติตามความคิดเห็นของตนนั้น ก็อาจสรุปได้ว่าการศึกษาวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงทัศนคติ แนวความคิดเห็น ค่านิยม ตลอดจนความรู้สึกทางการเมืองของเกษตรกรส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในภาคกลางได้

<sup>1</sup> สมชัย รัถวิจิตร, ความเป็นผู้นำในหมู่บ้านทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย, หน้า 56.

<sup>2</sup> สาย หุตะเจริญ, พัฒนาท้องถิ่น (กรุงเทพมหานคร : รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520), หน้า 139

ดังนั้นการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมือง ผู้นำกลุ่มเกษตรกรภาคกลางในครั้งนี้ นอกจากจะทำให้เข้าใจถึงระดับการมีวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำกลุ่มเกษตรกรในภาคดังกล่าวว่าจะเป็นแบบประชาธิปไตย หรือแบบอำนาจนิยมมากน้อยเพียงใดแล้ว ก็อาจจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มเกี่ยวกับระดับวัฒนธรรมทางการเมืองของเกษตรกรในภาคกลางโดยส่วนรวมด้วย

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้นำกลุ่มเกษตรกรภาคกลางส่วนใหญ่นั้น มีระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยค่อนข้างสูง ซึ่งตรงข้ามกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ คือ มีคะแนนอยู่ในระดับกลางและสูงถึงร้อยละ 56.91 และร้อยละ 41.12 ตามลำดับ และในขณะที่เดียวกันก็มีระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมค่อนข้างสูงด้วย ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ คือ มีคะแนนอยู่ในระดับกลางและระดับสูงถึงร้อยละ 43.75 และร้อยละ 42.42 ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นว่าลักษณะของผู้นำกลุ่มเกษตรกรภาคกลางนี้เป็นลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม ซึ่งสอดคล้องกับข้อสังเกตของ กมล สมวิเชียร ที่ว่า "คนไทยส่วนใหญ่มีลักษณะเหมือนลูกค้อนนาฬิกาที่แกว่งจากปลายสุดคานหนึ่งคือ "อิสรนิยม" ในระดับครอบครัวไปยังปลายสุดอีกคานหนึ่ง คือ "อำนาจนิยม" ในระดับสังคม และการเมือง หรืออีกนัยหนึ่งอาจจะพูดได้ว่าในระบบความคิดและสัมปชัญญะของคนไทยนั้น จะมีพลัง 2 ประเภทที่ขัดกันและคล้องกันอยู่เสมอ นั่นก็คือความปรารถนาที่จะมีวิถีชีวิตอันไม่มีสิ่งเหนี่ยวรั้งจำกัด กับความจำเป็นที่จะต้องอยู่ใต้อำนาจของบุคคลที่เหนือกว่า<sup>1</sup>

สำหรับผลการวิจัยที่เกี่ยวกับตัวแปรอิสระอันได้แก่ภูมิฐานะ เศรษฐีอยู่อาศัย ระดับอายุ ระดับการศึกษา การมีตำแหน่งทางราชการ และช่วงระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งผู้นำกลุ่มเกษตรกรนั้น หอจะสรุปได้ดังนี้

<sup>1</sup> กมล สมวิเชียร, วรรณไวทยากร, หน้า 55.

ระดับวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบประชาธิปไตยของผู้นำกลุ่มเกษตรกรที่อยู่ใน  
เขตกรุงเทพมหานคร กับเขตต่างจังหวัดไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ  
อยู่ในระดับกลางค่อนข้างสูง

ระดับวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบประชาธิปไตยของผู้นำกลุ่มเกษตรกรที่อยู่ใน  
เขตชุมชนเมือง และที่อยู่นอกเขตชุมชนเมือง ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ  
คืออยู่ในระดับกลางค่อนข้างสูง

ระดับวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบประชาธิปไตยของผู้นำกลุ่มเกษตรกรที่มีอายุต่ำ  
กว่า 35 ปี กับผู้ที่มีอายุสูงกว่า 35 ปี ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คืออยู่ใน  
ระดับกลางค่อนข้างสูง

ระดับวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบอำนาจนิยมของผู้นำกลุ่มเกษตรกรที่มีการศึกษา  
ต่ำกว่าชั้น ป.7 กับผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าชั้น ป.7 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ  
กล่าวคือ ผู้นำกลุ่มเกษตรกรที่มีการศึกษาต่ำกว่าชั้น ป.7 มีระดับวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบ  
อำนาจนิยมสูงกว่าผู้นำกลุ่มเกษตรกรที่มีการศึกษาสูงกว่าชั้น ป.7

ระดับวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบอำนาจนิยมของผู้นำกลุ่มเกษตรกรที่มีตำแหน่ง  
ทางราชการควบคู่กับผู้ที่ไม่ได้มีตำแหน่งทางราชการ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ  
กล่าวคือ ผู้นำกลุ่มเกษตรกรที่มีตำแหน่งทางราชการควบคู่ มีระดับวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบ  
อำนาจนิยมสูงกว่าผู้นำกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ได้มีตำแหน่งทางราชการควบคู่

ระดับวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบประชาธิปไตยของผู้นำกลุ่มเกษตรกรที่ดำรง  
ตำแหน่งในกลุ่มเกษตรกรมากกว่า 1 ปีขึ้นไป กับผู้ดำรงตำแหน่งในกลุ่มต่ำกว่า 1 ปี ไม่มี  
ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ อยู่ในระดับกลางค่อนข้างสูง

๖ ๖  
ขอคนพบ

จากการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำกลุ่มเกษตรกรภาคกลางในครั้งนี ทำให้เข้าใจสภาพของผู้นำกลุ่มเกษตรกรได้ชัดเจนยิ่งขึ้น กล่าวคือโดยทั่วไปแล้วผู้นำกลุ่มเกษตรกรเหล่านี้จะมีระดับการศึกษาไม่สูงมากนัก แต่จากลักษณะการเป็นผู้นำส่วนบุคคลที่มีความสนใจศึกษาสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา รวมทั้งประสบการณ์ในงานอาชีพต่าง ๆ ของแต่ละบุคคล ประกอบกับบรรดาผู้นำเหล่านี้ได้มีโอกาสเข้ารับการอบรม ซึ่งจัดโดยหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องเป็นประจำ ทำให้บรรดาผู้นำเหล่านี้ได้มีโอกาสเข้ารับการอบรม ซึ่งจัดโดยหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องเป็นประจำ ทำให้บรรดาผู้นำกลุ่มเกษตรกรเหล่านี้มีความรู้ความเข้าใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ กว้างขวางยิ่งขึ้น เป็นผลให้เกิดความรู้สึกในคุณค่าของความสำคัญของกลุ่มของตนในฐานะที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งทัศนคติและแนวโน้มเช่นนี้จะทำให้กลุ่มเกษตรกรเป็นกลุ่มพลังที่มีบทบาทสำคัญมากขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะบทบาททางการเมืองในฐานะของกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มอิทธิพล ดังจะพิจารณาได้จากคำถามของผูวิจัยในข้อสุดท้ายที่ว่า " ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่ากลุ่มเกษตรกรทั่วประเทศควรจะมีมือสามัคคีกันเพื่อปกป้องรักษาและพัฒนาชีวิตเกษตรกรให้ดีขึ้น" ปรากฏว่ามีผู้ตอบเห็นด้วยอย่างยิ่งถึง ร้อยละ 67.43 และเห็นด้วย ร้อยละ 24.7 ส่วนผู้ไม่เห็นด้วยมีเพียง ร้อยละ 4.61 และผู้ไม่เห็นด้วยกับไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งมีอย่างละ ร้อยละ 1.64 เท่านั้น

ฉะนั้นหากรัฐบาลให้ความสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรอย่างจริงจัง เพื่อหวังจะให้ขยายตัวเป็นกลุ่มสหกรณ์ในอนาคตตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 140 และ 141 แล้ว กลุ่มเกษตรกรก็จะเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่ทรงอิทธิพลที่สุดทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง จนกระทั่งสามารถจะเป็นผู้ชี้ขาดได้ว่าพรรคการเมืองพรรคใดจะได้เป็นรัฐบาลบริหาร

<sup>1</sup> "ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 140 และ 141 พ.ศ. 2515," ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 89 ตอนที่ 70 ( 2 พฤษภาคม 2515 ), 14,18.

ประเทศตั้งที่เป็นอยู่ในบางประเทศ เช่น สหกรณ์การเกษตรของญี่ปุ่น เป็นต้น

### ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมทางการ เมืองของผู้นำกลุ่มเกษตรกรในครั้งนี้อย่างไรก็ตาม กำหนดเขตการศึกษาเฉพาะภาคกลางเท่านั้น จึงอาจทำให้ได้ข้อมูลที่ยังไม่กว้างขวางพอ ฉะนั้นหากในโอกาสต่อไปจะมีการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมทางการ เมืองของผู้นำกลุ่มเกษตรกรทั่วประเทศซึ่งมีมากกว่า 3 พื้นที่กลุ่มในขณะนี้ ผู้วิจัยเชื่อว่าจะทำให้ได้ข้อมูลที่คุ้มค่ายิ่งในการวิเคราะห์และจะทำให้ข้อมูลที่ได้นั้นมีระดับของความเชื่อมั่นสูงขึ้น อันจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการค้นคว้าทางวิชาการต่อไป

นอกจากนี้ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากผู้วิจัยถูกจำกัดด้วยเวลา และงบประมาณจึงได้ทำการรวบรวมข้อมูลเฉพาะจากแบบสอบถามเท่านั้น ถ้าหากมีโอกาสสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มเกษตรกรโดยตรงด้วย ก็จะทำให้ได้ข้อมูลที่มามีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์มากขึ้น ฉะนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าในโอกาสต่อไปหากผู้ใดจะทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ ถ้าเป็นไปได้ควรกำหนดให้มีการสัมภาษณ์สำหรับการรวบรวมข้อมูลด้วย ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้งอีกหลายประการ

---

<sup>1</sup> ผู้วิจัยได้รับคำบอกกล่าวทั้งจากผู้นำของสหกรณ์การเกษตรของญี่ปุ่นเอง และผู้นำกลุ่มหมุ่มในพรรคเสรีประชาธิปไตย ซึ่งเป็นพรรครัฐบาลของญี่ปุ่นมาตลอด ในคราวที่ผู้วิจัยได้เดินทางไปปฏิบัติงานด้านสหกรณ์การเกษตรที่ญี่ปุ่น เมื่อเดือน กันยายน พ.ศ. 2517 ว่าพลังของสหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นนั้นมีอิทธิพลอย่างสูงในการ เป็นผู้ตัดสินชี้ขาดผลการเลือกตั้งของญี่ปุ่น

สำหรับในแง่ของการพัฒนาทางการเมือง ซึ่งพิจารณาในประเด็นของการส่งเสริมระบบการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นนั้น จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า ลักษณะของผู้นำกลุ่มเกษตรกรนั้น ส่วนหนึ่งมีบุคลิกภาพและทัศนคติที่เอื้ออำนวยต่อการส่งเสริมการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอยู่แล้ว เพราะมีเปอร์เซ็นต์ที่เป็นประชาธิปไตยค่อนข้างสูงกล่าวคือ อยู่ในระดับกลางร้อยละ 43.75 และระดับสูงร้อยละ 42.42 หากหน่วยราชการจะเร่งใช้กระบวนการหล่อหลอมทางสังคม (Socialization Process) ที่เหมาะสมกับสภาพของผู้นำเกษตรกรแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าจะทำให้ผู้นำกลุ่มเกษตรกรมีบุคลิกภาพและทัศนคติ หรือจะเรียกว่ามีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่เอื้อต่อการพัฒนาทางการเมืองยิ่งขึ้น ส่วนในด้านที่ผู้นำกลุ่มเกษตรกรมีบุคลิกภาพและทัศนคติแบบอำนาจนิยม อยู่ในระดับค่อนข้างสูงเช่นกัน กล่าวคือ อยู่ในระดับกลางร้อยละ 43.75 และ ระดับสูงร้อยละ 42.42 นั้น กรณีนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นผลมาจากจารีตประเพณีดั้งเดิม ตลอดจนผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับตนเองมากกว่า ฉะนั้นวิธีการแก้ไข เพื่อจะลดลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม ก็จำเป็นจะต้องใช้กระบวนการหล่อหลอมทางสังคม (Socialization process) เพื่อให้เกษตรกรเห็นถึงผลเสียของลักษณะอำนาจนิยมพร้อม ๆ กับการสร้างความเชื่อมั่นในระบบประชาธิปไตยให้มากยิ่งขึ้น แต่วิธีการดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่จะต้องกระทำเป็นระยะเวลานานโดยต่อเนื่องกันจึงจะสัมฤทธิ์ผล